

Манжетна: С.Тасева, Повоената дејност..., Кинопис 39/40(21), с., 2010

Славица Тасева

УДК 725.824.4(497.742)(091)

Кинопис 39/40(21), с., 2010

ПОВОЕНАТА ДЕЈНОСТ НА КИНОТО *БАЛКАН*, АКТИВНОСТА НА НЕГОВОТО ПОДВИЖНО КИНО СО ПОСЕБЕН АКЦЕНТ НА ПОДВИЖНИТЕ КИНА ВО СТРУМИЧКИТЕ СЕЛА

Погледот од мојот дом на спротивната страна од улицата секојдневно запира на белата аголна зграда, сега напуштена, со заклучена врата и големи прашливи излози на кои сè уште стои избледениот плакат од филмот МУМИЈА... Претставите почнуваат во 16, 18 и 20 часот..... Киното „Балкан“.

Понекогаш е тажна помислата за тивкото „умирање“ на овој објект кој живееше заедно со струмичани педесетина години. Тоа место кое нудеше магија на филмското платно, засекогаш ќе остане како спомен за една генерација во Струмица.

Првите податоци за изградбата на оваа зграда се среќаваат уште во 1928 год. во книгата *Струмица - земља и народ* од А. Андриевик каде што се спомнува дека на североисточниот крај од градот, кој е во обнова на самата периферија, постои недовршена голема зграда од модерен тип и од модерни материјали, која е наменета за кино.¹

Како сопственик на оваа зграда-кино се спомнува Ѓулап Ахмедов² и оттогаш во градот се создале поволни услови за одржување на филмски проекции. Почнал развојот на културата од доменот на филмската и театарската дејност, што за еден развиен трговски град како Струмица бил своевиден елемент на културата на живеење на струмичани.

Во 1935 година во салата на киното била изградена и бина на која се одржувале театарски претстави, како и други приредби и манифестации³, а

¹ А. Andrejevic, *Strumica – zemlja i narod*, 1928 g. str. 21

² Кинопис 37-38, В. Георгиев, Киноприкажувачката дејност во Струмица од почетокот на XX век до 1945 год., стр. 17

³ Исто, стр. 22

во исто време во Струмица функционираше и „маалските кина“ каде што фамилијата Бацакови покажувала особена активност од тој домен, со изведба на проекции на филмови од сопствен мал проектор⁴.

Во 1942 година, зградата на киното го задржала својот надворешен облик, но го сменила својот корисник, односно како закупец на објектот и целокупната опрема и инвентар се јавил Борис Шеќеринов од Струмица. Објектот бил со четири излези од салата кон улицата и имал галерија (балкон) во салата со вкупно 364 места за седење.⁵

Анализирајќи ја фотографијата на која е киното во 30-тите години на XX век (од фотоархивата на Завод и музеј - Струмица), се забележува неговиот архитектонски изглед кој е карактеристичен за градбите во тој период. Тоа е модерна зграда со висина од околу 6 м., вертикално расчленета со пиластри кои формираат четири полиња на фасадата. Во секое поле се сместени профилирани отвори со полукружен завршеток, со висина од околу 5 м. во кои има дрвени врати со полукружни натсветла. Јасно се забележува и потенциран влез на левата страна од фасадата, дефиниран со два декорирани пиластри кои го формираат влезот. Просторот помеѓу пиластрите е оформен со триаголен тимпанон на кој има поставено релјефен медалјон. На останатиот дел од зградата исто така има оформено триаголен тимпанон на кој се забележува релјефна декорација. Над средишната врата е поставена рекламна фирма со натпис „Дом културно-просветног друштва“.

Денешниот изглед на зградата на кино „Балкан“ е видно променет. Веројатно, промената настанала во 70-тите години на дваесеттиот век кога се употребуваат современите стилови на градба со прави форми и површини, без присуство на декорации на фасадата. Затворени се отворите на фасадата која е воедначена, а присутни се само две излезни врати.

Историскиот развој на архитектонскиот изглед на објектот во однос на неговата функција е проследен и со историскиот развој на неговата

⁴ Исто, стр. 22

⁵ Кинопис 37-38, В. Георгиев, Киноприкажувачката дејност во Струмица од почетокот на XX век до 1945 год., стр. 22

дејност како кино од повоениот период, па сè до 90-тите години на дваесеттиот век.

Киноприкажувачката дејност во струмичкото кино била активна и по завршувањето на воените операции на територијата на Македонија (втората половина на 1944 год.), но во 1945 год. сопственикот Борис Шеќеринов го подарил на градскиот ЕНОФ, а во 1948 год. објектот бил национализиран, со што потпаднал под управа на Градскиот народен одбор.⁶

Во првите години по Втората светска војна, за да се намали недостигот од постојани кина, низ Македонија ќе започне интензивна работа на подвижните кина: најнапред (во 1945 г.) подвижното кино на Народниот фронт, а нешто подоцна подвижните кина на Црвениот крст и на Министерството на просвета. Голем број училишта, работнички и народни универзитети се опремуваат со подвижни 16 мм проектори. Во меѓувреме, со одржувањето на бројните доброволни акции низ земјата никнуваат културни синдикати и задружни домови опремени со киносали.⁷ Доброволни младински акции се одржувале во 1947 год. во Струмичкото Поле, а во населбата на младинската акција биле прикажани вкупно 32 кинопроекции.⁸

Во логорот во Борисово - Струмичко, во 1947 год. за време на младинската работна акција во Струмичко Поле, прикажан е филмот СЛАВИЦА. Во истата година во дворот на струмичкото кино „Балкан“ е отворено летно кино со вкупно 500 седишта. Првиот филм што е проектиран на летната сцена е советскиот филм ТАХИР И ЗУХРА⁹. Со отворањето на летното кино, се зголемува и бројноста на публиката во летниот период од годината.

Во киното „Балкан“ се одржувале и манифестации почнувајќи од 1948 г. по неговата национализација, така што по повод 29 Ноември во

⁶ Кинопис 37-38, В. Георгиев, Киноприкажувачката дејност во Струмица од почетокот на XX век до 1945 год., стр. 24

⁷ Игор Старделов, Институционализирана кинематографија во Македонија од 1945 г. до денес, стр. 149

⁸ И. Петрушева, Филмолошка библиографија (1944-54) стр. 118

⁹ Исто, стр. 94

програмата за прослава на празникот е вклучена и свечена академија која се одржала во киното „Балкан“¹⁰.

Во 1948 г. во киното „Балкан“ во Струмица се вршела и колективна едукација на младинците од Струмичката околија. Во месец април 1948 г. младинците ја проследиле проекцијата на домашниот документарен филм СМОТРА НА МЛАДОСТА, по што следуваало предавање и дискусии.¹¹

Со предавањето на претпријатието кино „Балкан“ на трудбеничкото самоуправање во 1950 г., набавени се два кинопроектора, заменет е дотраениот инвентар и започнато е унапредување во киноприкажувачката дејност.¹²

Активноста на подвижното кино „Балкан“ продолжува низ 50-тите години на XX век, и тоа со прикажување на филмови низ повеќе села во Струмичко. Во 1952 година се направени проекции на домашниот филм ЧУДОТВОРЕН МЕЧ низ 20 села во Струмичко.¹³ Во тој период особено се истакнувала работата на Црвениот крст во Струмица, така што во 1951 година во работата на организацијата на Црвениот крст сè повеќе биле застапени филмските проекции.¹⁴ Подвижното кино на југословенскиот Црвен крст во 1952 година ја посетило и Струмица¹⁵, што дава исто така слика за активноста на кината низ проекциите во Југославија.

Во 1954 год. низ струмичкиот регион подвижното кино го прикажувало македонскиот документарен филм МАКЕДОНСКИ ТУТУН снимен од Тутунскиот институт во Прилеп. Интересен е податокот од сеќавањето на некои жители од струмичките села за кинопроекциите на подвижните кина во селата. Обично, поради немање адекватна сала и простор каде што би можел да се проектира филмот, проекциите се вршеле на ѕидовите од селските цркви кои биле со поголема рамна површина и варосани во бела боја.

Во 1953 год. започнува активноста на киноприкажувачката дејност низ струмичките села. Благодарение на новокупениот кинопроектор во

¹⁰ Исто, стр. 273

¹¹ И. Петрушева, Филмолошка библиографија (1944-54) стр. 238

¹² Државен архив на Р Македонија, одделение Струмица, Извештај за работата на кино Балкан од 1965 г., сигн.538-544

¹³ И. Петрушева, Филмолошка библиографија (1944-54) стр. 273

¹⁴ И. Петрушева, Филмолошка библиографија (1944-54) стр. 224

¹⁵ Исто, стр.225

Ново Село од страна на задругата, во селото редовно се прикажувале филмови.¹⁶

Со отворањето на домовите, низ селата во кои почнале да се прикажуваат филмови, замира активноста на подвижното кино „Балкан“¹⁷, но се зголемува киноприкажувањето во киното „Балкан“ во Струмица, со податок дека во 1952 год. за цела година се прикажани дури 66 филма.¹⁸

Годината 1960 е година на реформа на струмичкото кино кога тоа го изменило својот облик, но се создале нови услови за работа. Отворени се нови погони во подрачјето на општина Струмица, со што се создал културен-забавен живот на село. Претпријатието кино „Балкан“ ги кинофицирало следниве села: Дабилџа, Босилово, Муртино, Моноспитово, Турново, Иловица и Василево. Паралелно со кинофицирањето на селата, се зголемил и профитот на претпријатието со раст од 7%, што е резултат од посетеноста на кината во селата. Со податокот за профитот на претпријатието, се забележува и пораст на личниот доход по вработен, и тоа за 20 %, а исто така се создале услови и за квалификација на тројца работници од неквалификувани во квалификувани работници, од вкупно вработените 12 работници.¹⁹

Годишното прикажување филмови ја достигнало бројката од 240 филма од кои 27 домашни, а бројот на посетители достигнал до 350 000. Киното „Балкан“ во тој период (1965 г.) располагало со 9 кинопроектори, 1 подвижен кинопроектор и 1 превозно возило „Комби“. За наредната 1966 година било планирано отворање на нови погони со стабилни кинопроектори во селата Куклиш, Велјуса и Колешино.²⁰

Во 1966 година, кино „Балкан“ има интенции за кинофицирање на уште 8 задружни домови во струмичката околија. Но, за тој зафат колективот на кино „Балкан“ се обраќа до Работничкиот универзитет во

¹⁶ Исто, стр. 106

¹⁷ Исто, стр. 110

¹⁸ Исто, стр. 236

¹⁹ Државен архив на РМ, одделение Струмица, Извештај за работата на Кино Балкан од 1965 год, стр. 538-544

²⁰ Исто, стр 545-552

Струмица, за одобрување на долгорочен 15-годишен кредит во износ од 30.000.000 динари, со кој ќе може да се реализира предвидениот план.²¹

Желбата за кинофикација на село била голема со цел да се овозможи разонода и културен развој на младината на село.

Од 1991-92 година со престанокот на прикажување филмови во киното, објектот се здоби со нова функција - диско насловено диско „Кактус“. За таа цел, објектот беше целосно реновиран во ентериерот во функција на новата намена. Во тоа време, диското „Кактус“ беше најпознатото и најубавото диско во Македонија со вкусно уреден внатрешен простор, решен на повеќе нивоа со метална конструкција. Како диско, објектот опстојуваше неколку години, но со замирањето на трендот на диско-манијата замре и функцијата на објектот, сè до ден-денешен. Така напуштен и неупотреблив, објект кој повремено се користи како гласачко место за време на изборите, тој немо сведочи за еден бурен период од културно-забавниот живот на струмичани.

Можеби некогаш повторно ќе оживеат подзаборавените сеќавања на една генерација за која киното „Балкан“ беше место на нивните први љубови, први срамежливи држења за рака во темнината од салата, во која понекогаш се гледаше филм и по три пати само да се биде со саканата личност. Можеби филмското платно повторно ќе се спушти и филмот ќе воведо нова свежина во културно-забавниот живот на градот. Можеби...

²¹ Државен архив на РМ, одделение Струмица, Анализа на кинофикацијата на село од 1966 год. стр. 566-577